

**ABDÜLMELİK b. MUHAMMED-
el-MEHDİ**

(عبدالمك بن محمد المهدي)

Ebû Mervân Abdülmelik el-Mu'tasım-
Billâh b. Muhammed el-Mehdî
(ö. 986/1578)**Mağrib'de kurulan Sa'diler
Devleti'nin hükümdarı
(1576-1578).**

Muhammed el-Mehdî'nin 1557'de ölü-
mü üzerine yerine oğlu Abdullah el-Gâ-
lib geçti. Tahta geçmez kendisine
rakip olmasından endişe ettiği kardeşi
Osman'ı öldürttüğü gibi, Abdülmelik ile
diğer kardeşlerini de baskı altına aldı.
Abdullah el-Gâlib 1574'te ölünce, tahta
Müstansır unvanıyla oğlu Muhammed
el-Mütevekkil çıktı. Fakat hükümdarlık-
ta hak iddia eden amcaları Abdülmelik
ve Ahmed ile mücadele etmek zorunda
kaldı. Fas'ta öteden beri hânedan men-
suplarından biri Osmanlılar'ın desteğini
sağlarsa diğeri mutlaka hıristiyanların
himayesine sığınır. Yeğeni karşısında
Osmanlılar'ın desteğini kazanmak iste-
yen Abdülmelik de aynı yola başvurdu
ve İstanbul'a giderek hakkı olan hüküm-
darlığın yeğeni tarafından gaspedildiğini
söyledi ve yardım istedi. Eski dostu
Kaptanıderya Kılıç Ali Paşa Abdülme-
lik'e yardımcı oldu. Cezayir Beylerbe-
yi Ramazan Paşa'ya bir ferman gönde-
rilerek Muhammed el-Mütevekkil'in,
amcası Abdülmelik'in hakkını gözetme-
si ve bir anlaşmaya varmaları istendi.
Fakat Muhammed el-Mütevekkil bu fer-
manı dinlemedi. Bunun üzerine Rama-
zan Paşa kumandasındaki 20.000 kişi-
lik Osmanlı ordusu Mütevekkil'in üzeri-
ne yürüdü. Miknâs civarında meydana
gelen savaşta Mütevekkil mağlûp olup
kaçtı.

Abdülmelik, 9 Mart 1576'da el-Mu'ta-
sım-Billâh unvanıyla tahta çıktı ve 1577
yılı Mayıs'da Osmanlı Padişahı III. Mu-
rad'a elçilerle birlikte değerli hediyeler
göndererek şükranlarını sundu. Daha
sonra Osmanlı teşrifat ve teşkilâtının
tesiri altında giyim kuşamda, saray ge-
leneklerinde ve diğer bazı hususlarda
birtakım değişiklikler yaptı; hatta Os-
manlı padişahları gibi cuma ve bayram
günleri namaza alayla çıkmaya başladı.
Bu arada Tanca'ya sığınarak Portekizli-
lerle anlaşan Muhammed el-Mütevek-
kil yeniden saltanat mücadelesine gi-
rişti ve Portekiz Kralı Don Sebastian'-
in emrindeki büyük bir orduyla amcası
Abdülmelik üzerine yürüdü. Abdülmelik

de Türkler'den ve Araplar'dan oluşan
bir orduyla Portekiz kuvvetlerinin karşı-
sına çıktı. 4 Ağustos 1578 tarihinde Vâ-
dilme'hâzin yakınlarında meydana ge-
len ve tarihe "Üç Kral Harbi" (Ma'reke-
tü mülûki's-selâse) adıyla geçen savaşta
her iki taraf da ağır kayıplar verdi. So-
nunda Muhammed el-Mütevekkil ve Kral
Sebastian'la birlikte Abdülmelik de öldü;
yerine kardeşi Ahmed el-Mansûr geçti.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, MD, nr. 18, s. 15; nr. 30, s. 185, 197;
Müneccimbaşı, *Sahâifü'l-ahbâr*, İstanbul 1285,
III, 262-263; Henry de Castries, *Sources inédites
de l'histoire du Maroc de 1530 à 1845*,
Paris 1905, I, 383-393, 395 vd.; Halil Edhem,
Düvel-i İslâmiyye, İstanbul 1927, s. 68; Zirikli,
el-A'lâm, Kahire 1373-78/1954-59, IV, 311;
Abdülkerim Kerîm, *el-Mağrib fi 'ahd'id-devle-
ti's-Sa'diyye*, Rabat 1397/1977, s. 97-106;
Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, III/1, s. 45-48;
III/2, s. 268-269; Charles André Julien, *Histoire
de l'Afrique du Nord: Tunisie-Algérie-Maroc*,
Paris 1980, II, 209-211; Jamil M. Abun-
Nasr, *A History of the Maghrib in the Islamic
Period*, London 1987, s. 213-215; A. Cour,
"Sa'diler", *İA*, X, 43.

ZİYA KAZICI

**ABDÜLMELİK b. NÜH
b. MANSÜR**

(عبدالمك بن نوح بن منصور)

Ebü'l-Fevâris Abdülmelik
b. Nüh b. Mansûr
(ö. 389/999'dan sonra)**Sâmânî hükümdarı
(Şubat 999-Ekim 999).**

Sâmânîler'in son yıllarında Türk ku-
mandanları çıkardıkları iç karışıklıklarla
devleti sarsmaya başlamışlardı. Sâmânî
Hükümdarı Ebü'l-Hâris Mansûr b. Nüh
992 yılında Karahanlı Buğra Han Hâ-
rûn ve haleflerinin saldırılarına uğradı.
Ayrıca Türk Emîri Fâik Hassa, Vezir
Ebü'l-Muzaffer Muhammed, Begtüzün
ve Gazneli Mahmud'un faaliyetlerini de
kontrol altına alamadı. İki müttefik,
Fâik ile Begtüzün, Gazneli Mahmud'a
karşı kendilerini desteklemeyen Ebü'l-
Hâris Mansûr'u tahtan indirerek gözle-
rine mil çektiler ve küçük kardeşi
Abdülmelik b. Nüh'u Sâmânî tahtına çı-
kardılar (Safer 389/Şubat 999). Bunun
üzerine Gazneli Mahmud, Fâik ve Beg-
tüzün'e karşı harekete geçti; bu sırada
Abdülmelik b. Nüh da onların yanınday-
dı. Meydana gelen çetin bir savaştan
sonra Sâmânî kuvvetleri mağlûp ol-
du, Abdülmelik ile Fâik Buhara'ya çekil-
diler. Sultan Mahmud Horasan'ı istilâ
edip Fâik, Begtüzün ve Abdülmelik'i Mâ-

verâünnehir'e sürdü. Karahanlı İlig Han
Nasr da 23 Ekim 999'da Buhara'yı işgal
ederek Sâmânîler'in Mâverâünnehir'deki
hâkimiyetine son verdi. Yanında bu-
lunan az sayıdaki kuvvetle ne yapacağını
şaşırarak Abdülmelik b. Nüh kaçıp sak-
landıysa da İlig Han hükümet sarayına
girdi ve Abdülmelik'i yakalayarak hâne-
danın diğer üyeleri Ebü'l-Hâris Mansûr,
kardeşleri Ebü İbrâhim İsmâil ve Ebü
Ya'kûb ile birlikte Özkent'e sürüp orada
hapsettirdi. Abdülmelik Özkent'te öldü.
Böylece toprakları Gazneliler ve Kara-
hanlılar tarafından paylaşılan Sâmânî-
ler Devleti de son bulmuş oldu. Ebü'l-
Hâris ile İsmâil el-Müntasır devleti yeni-
den kurmak için beş yıl daha mücadele
ettiler; fakat hiçbir sonuç elde edeme-
diler.

BİBLİYOGRAFYA :

Beyhakî, *Târîh*, Tahrân 1324, s. 64; İbnü'l-
Esîr, *el-Kâmil* (nşr. C. J. Tornberg), Leiden 1851-
76 — Beyrut 1385-86/1965-66, VIII, 507, 535;
IX, 145-146, 148-149; Hamdullâh-i Müstev-
fî, *Târîh-i Güzide* (nşr. E. G. Browne), London
1910, s. 391, 394; İbn Haldûn, *el-İber*, Bulak
1284 — Beyrut 1399/1979, IV, 358-359; E. de
Zambaur *Manuel de Généalogie et de Chrono-
logie Pour l'Histoire de l'Islam*, Hannover
1927, s. 202-203; Halil Edhem, *Düvel-i İslâ-
miyye*, İstanbul 1927, s. 176-178, Muhammed
Nâzım, *The Life and Times of Sultan Mahmûd
of Ghazna*, Cambridge 1931, s. 43-45, 60-61,
140-164, 168, 183; W. Barthold, *Türkistan* (haz.
H. Dursun Yıldız), İstanbul 1981, s. 338-339;
Hasan İbrahim Hasan, *İslâm Tarihi* (trc. İsmail
Yiğit v.dğr.), İstanbul 1985, III, 454-455; V. F.
Büchner, "Sâmânîler", *İA*, X, 142; C. E. Bos-
worth, "Abd al-Malek b. Nüh", *EI*, I, 127-
128.

ABDÜLKERİM ÖZAYDIN

ABDÜLMELİK b. NÜH b. NASR

(عبدالمك بن نوح بن نصر)

el-Melikü'l-Müeyyed Abdülmelik
b. Nüh b. Nasr
(ö. 350/961)**Sâmânî hükümdarı
(954-961).**

333'te (944) doğdu. Babası Nüh b.
Nasr'ın 954 yılında ölümü üzerine he-
nüz on yaşında iken Buhara'da Sâmânî
tahtına çıktı. Babası I. Nüh zamanında
Sâmânîler büyük sıkıntı içindeydi. Ab-
dülmelik tahta çıktığında idareye muh-
temelen Türk kumandanları hâkimdi.
Bu yüzden, muhteris emîrleri itaat altı-
na almakta büyük zorluklarla karşılaştı.
Özellikle Horasan Valisi Ebü Ali Çagâni,
Yukarı Ceyhun bölgesinde büyük bir nü-
fuza sahip, Ebü Ali İbrâhim es-Sîmcürî